

Un museu en miniatura

La Fundació Masó de Girona reuneix alguns dels millors artistes catalans de principis del segle XX en una exposició de més de tres-cents ex-libris

ART EN EL LLIBRE
Ex-libris del modernisme i el noucentisme

Comissari:
Jordi Falgàs
Lloc: Fundació
Rafael Masó, Girona
Dates: fins al 2
d'abril

N'hi ha prou amb una passejada distreta per adonar-se que l'exposició *Art en el llibre*, oberta a la Fundació Masó de Girona fins al 2 d'abril, conté força més del que promet. Amb enorme paciència i un muntatge senzill però eficaç, el comissari, Jordi Falgàs, en col·laboració amb Marià Casas, ha reunit més de tres-cents ex-libris d'una quarantena d'artistes catalans adscrits als dos grans moviments culturals que van conviure (els límits són cada cop més difícils de precisar) a principis del segle XX. Dels "millors artistes", aclareix el full de sala, i ningú no pot posar-ho en dubte davant algunes joies indiscutibles d'Alexandre de Riquer, Joaquim Renart, Fidel Aguilar, Josep Obiols o Enric-Cristòfol Ricart. Però és que la selecció incorpora molts més noms. Qui són, els altres?, la seva aportació rebaixa la qualitat del conjunt?, n'altera la coherència?, espatlla la fotografia de l'efervescència cultural de l'època? De cap manera: Jaume Llongueras fa una digníssima companyia a Alexandre de Riquer; el desconegut Joaquim Julibert ajuda a entendre aquella morbidesa decadent que va atraure fins i tot Picasso; el valencià Lluís Garcia Falgàs, un altre descobriment, il·lumina el gust pel japonisme –i sí: també per l' Espanyolisme– que es va apoderar de la burgesia catalana en el tombant de segle; Gaietà Cornet, Joan d'Ivori i Llorenç Brunet retornen al primer pla el gran paper dels il·lustradors i ninotaires en la configuració d'un audaç imaginari popular; Josep Triadó, en fi, revela fins a quin punt la història de l'art més o menys oficial comet autèntiques barbaritats cada cop que ens priva d'alguns dels anomenats "artistes menors".

La relació completa dels noms representats a l'exposició –no només dels autors de les estampes, sinó també dels propietaris dels llibres als quals anaven destinades– contribueix a perfilar un mapa artístic, però també social i polític, molt més detallat que la tria garbellada de caps de

cartell, amb caràcter pòstum, que sol predominar en retrats d'època semblants. Un dels grans atractius d'aquesta exposició, modesta i alhora escollida, és precisament la capacitat de recrear, al voltant del llibre i d'una manera subtil, quasi soterrada, un món complex en què la gravetat convivia amb l'humor, la literatura amb l'esport, la mitologia amb la caricatura, el sagrat amb el profà, el recolliment amb l'exaltació, els industrials i els mecenes amb els escriptors, dibuixants, impressors, tipògrafs, editors, gravadors, músics i decoradors. És a través d'aquest aiguabarreig de col·leccionistes i bibliòfils, d'artesans i creadors, que pren relleu la imatge més aproximada a la realitat de l'època, en què res sembla

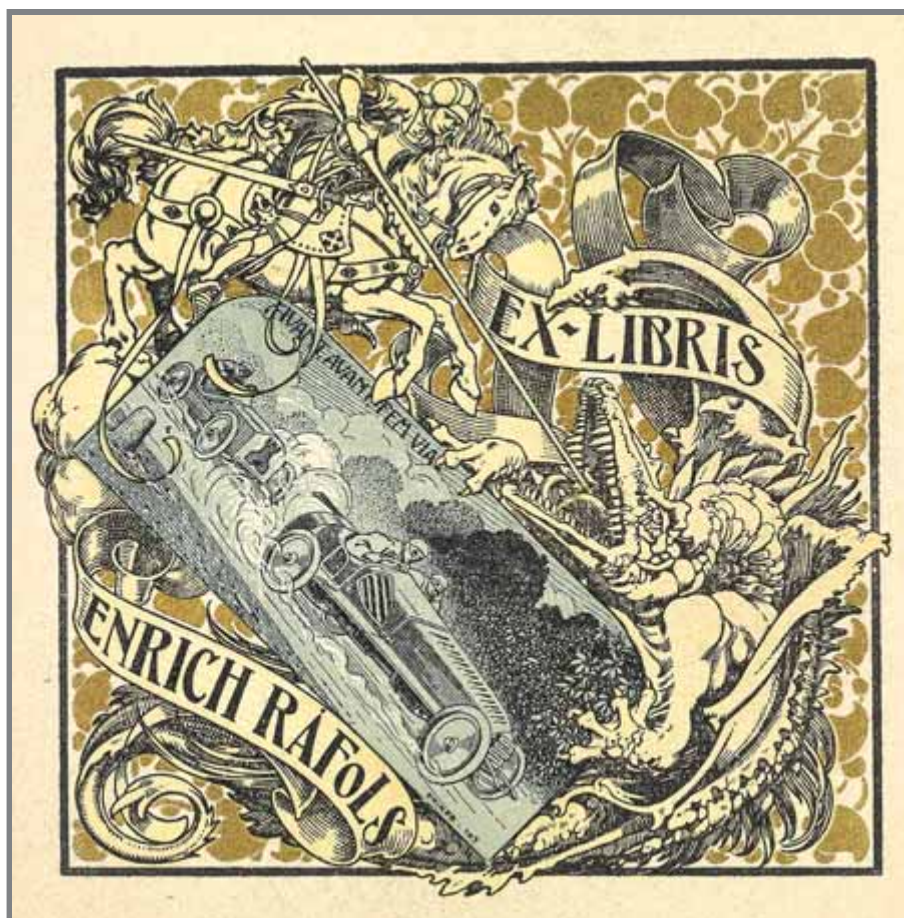
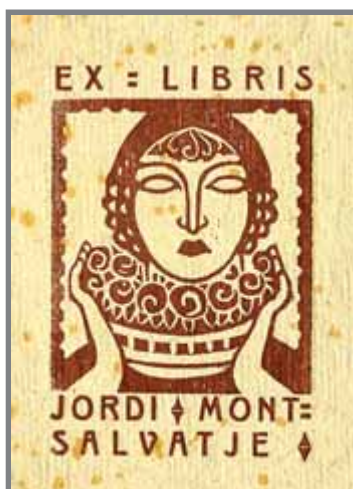
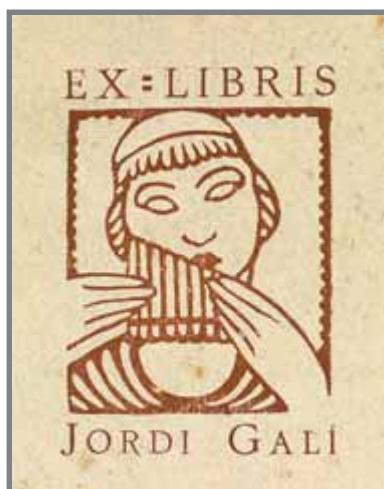
Les imatges revelen una densa xarxa de relacions

atarós i cada nova marca de biblioteca que examinem mentre recorrem les vitrines no fa sinó contribuir a l'òrdit d'una perfecta xarxa de relacions.

El fet que Triadó, Renart i Llongueras fossin deixebles més o menys directes de Riquer, el principal introductor del llenguatge gràfic europeu a Catalunya, en especial l'anglès i el germànic, o que Renart reverenciés el prolífic Apel·les Mestres, o que Joan Vila (D'Ivori) prengués al seu torn Triadó com a model, formaria part d'un nivell elemental de parentiu entre cotanis que es desenvolupaven en un mateix ambient, sobretot al voltant de la *Revista Ibérica de Ex-libris* (1903-1906), la publicació pionera a la península en les exquisideses de bibliòfil. La trama autèntica és la que posa al descobert el contacte entre singularitats no previstes: un ban-

quer i un bohemí, posem per cas, o un escriptor rígidament noucentista com Eugeni d'Ors amb el gran definidor de la feminitat mòrbida i erotitzant que va ser Riquer. Segurament perquè semblen relacions excèntriques són les que transmeten més sensació d'autenticitat i ajuden a comprendre un món més ben travat. L'exemple

més paradigmàtic d'aquesta diguem-ne fluïdesa transversal el proporciona el gironí Xavier Montsalvatge: amic tant dels noucentistes *purs* com Rafael Masó, Joan B. Coromina, Fidel Aguilar i Josep Carner (cada un d'ells té els seus ex-libris a l'exposició), com de personatges més aviat discòlts tipus Die-

go Ruiz, desarrelats com Prudenci Bertrana i passavolants com Manolo Hugué, Mela Muter o Celso Lagar. No és estrany que la rica col·lecció d'ex-libris de la família Montsalvatge sigui també d'una manifesta varietat, que abraça des de la pulcritud d'un Ramon Casals i Vernis a l'humor de traç gruixut de Llorenç Brunet.

Contra la historiografia de compartiments estancs, doncs, *Art en el llibre* és allisonador. A través de la galeria de divises que proposa, representatives del gust pel llibre com a objecte d'una certa classe culta i de la concurrència d'interessos econòmics, socials i artístics, cobra vida el fris cultural de les tres primeres dècades del segle XX. Hi figuren els mecenes de l'alta burgesia com Josep Batlló, Francesc Armengol, Maria de la Pietat Renom, Juan Sedó Peris-Mencheta o Hugo Sanner, el gerent de la fàbrica surera Montaner de Palamós i reconegut bibliòfil que el 1920 promouria amb Josep Triadó, autor del seu ex-libris, la creació del Museu Cau de la Costa Brava. Hi ha també alguna figura aristocràtica, com el marquès de Vallgornera, el mateix Riquer (descendent de la Casa Dávalos) i el ric propietari Enric Ràfols, home cosmopolita i vigorós, apassionat de l'automobilisme, que el 1908 va or-

ganitzar (amb un altre dandi nostrat: Manuel Garriga i Roig) la I Copa Catalunya per les costes del Garraf, en la qual també va prendre part l'intrèpid Pere Romeu, el fantàstic taverner d'Els Quatre Gats. No és estrany que Ràfols es veiés a si mateix com un modern heroi cavalleresc i demanés a Triadó que el representés amb el seu bòlid fumejant, com un sant Jordi rediviu enforquillant el drac amb el lema "Avant, avant, fem via!"; i potser tampoc és casual que encarregués un altre dels seus ex-libris a Josep Pey, que havia treballat amb l'ebenista Gaspar Homar en la marqueteria del mobiliari de la luxosa casa Lleó i Morera.

L'egiptòleg i diplomàtic Eduard Toda, els col·leccionistes i bibliòfils Ramon Miquel i Planas, Frederic Joan Miracle o Antoni Dalmau i Jamburú; l'antropòleg i polític Josep M. Batista i Roca; el psicopedagog Joan Alzina i Melis; els escriptors Ramon Suriñach, Marc-Jesús Bertran i Josep Pin i Soler; el musicòleg Francesc Pujol; el pedagog Antoni Parramon Tubau, o l'historiador Carles Rahola tenen el seu lloc en aquest mosaic de gravats signats per artistes de renom avui indiscutible com Apelles Mestres, Josep de Togores o Feliu Elias, però també per d'altres tant o més actius que mereixen més fortuna, com Joaquim Julibert, Alexandre Cardunets, Ismael Smith, Lluís Bracons, Antoni Saló, Marià Castells, Ramon Borrell, Eulogi Varela, Jaume Llongueras o Lluís Garcia Falgàs, probablement més conegut pels seus dibuixos comercials per a Gallina Blanca dels anys quaranta.

A través d'aquesta àmplia col·lecció d'emblemes s'eixamplen els tributs estètics de l'època, que podien abeurar, a vegades de manera simultània, en fonts que anaven de la Grècia arcaica al decadentisme d'Aubrey Beardsley, del simbolisme al classicisme, de la moda orientalista d'Utamaro al preraphaelisme de Burne-Jones i companyia, del món de fades d'Anning-Bell a l'eroticisme de *boudoir* de Franz von Bayros, del gust medievalitzant i l'atracció pel macabre a la popularització de la vinyeta còmica, de la influència del wagnerisme als ritmes trepidants del xarleston o el jazz. En un moment en què els artistes podien entretenir-se a perfilar la filigrana d'una caplletra, un colofó, un cul de llàntia o una fulla d'heura rivetejant el marge d'una pàgina, l'ex-libris va erigir-se en una de les arts majors, i al seu entorn va prosperar una de les branques més cultes que han produït les arts gràfiques del país. *

Marques de foc.
Ex-libris d'Ignasi Vidal i Molné, Fidel Aguilar, Josep Triadó, Joaquim Julibert i Alexandre de Riquer, seguint la direcció de les agulles del rellotge.
JORDI PUIG